

Till Historieskrivningen:

Lennart Nilsson från Nygård, Mattmar *utvecklare* av snöskotern Larven

Lennart Nilsson Slalomåkare
Foto: Hallings foto

Ullådalen 1975 reklambild för Larven Foto: Hallings foto

Nedtecknat av Agneta Knutas 2024

Inledning

Lennart Nilsson föddes den 1 november 1925 på Nygård Mattmar i Jämtlands län. Mest troligt fick Lennarts farfar Nils Ersson (f.1849-1925) möta sitt femte barnbarn då Nils dog hemma på Nygård den 3 november 1925. Nils Ersson var gift med Christina Abrahamsdotter från Mörviken II i Åre (f.1861-1904).¹

Lennart Nilsson gick bort den 16 april 2019.

Nils Ersson och Christina på Nygård fick ett barn. Sonen fick namnet Erik Nilsson (f.1885-1980). Erik Nilsson gifte sig med Agneta Matsdotter (f.1888-1967) bördig från Hållbacken (Mattmar).

Foto från Nygård; Mattmar, Jämtland cirka 1933. Hemmansägare Erik Nilsson med fru Agneta (född Matsdotter) och barnen från vänster; Nils-Erik, John-Emil och Lennart (yngst och i vit skjorta). Tidstypiskt finns 2 av gårdens hästar och en jakthund med på bilden. Lennarts hade två systrar (Ellen och Märta) - de finns inte med på denna bild.

I en intervju med Lennart berättar han att hans far Erik var nyfiken och intresserad av utveckling och av att prova «nytt». Erik Nilsson var född under 1800 talet och självhushållningens tid, det var innan både el, rinnande vatten och centralvärme var aktuellt. På gården fanns resurser och möjlighet till att producera mat, gröda och

¹ Christinas bror Per Olov Abrahamsson tog över hemgården (i folkmun gården «Abe`s») i Åre. Per Olov (PO) gifte sig med flickan Ingrid Hansson i granngården Mörviken I. Något senare i livet fick släktkapet viss betydelse för Lennart Nilsson då 1930 talets slalomåkare Hasse Hansson`s (Åre) pappa var bror med Ingrid. Lennart bodde i «Abes» under någon vinter säsong när han tävlade för Åre slalom klubb.

tillverka redskap. Erik hade smedja på gården för tillverkning av vad som måne behövas i form av smide. Han reparerade andra bönders/grannars skor till hästen. Erik köpte även gamla bildäck och vadmal och av detta tillverkade han sulor av däcken till skobotten och vadmalen gick till överdel på skorna. Gårdens snickarverkstad hade all tänkbar utrustning för både skotillverkning och finsnickeri. Erik reparerade också slädar. Slädämnen till bland annat skaklar låg och väntade i den stora logen på nedsidan gårdshuset. Om vi tänker oss att kyrkgång om söndag var vanligt förr så kan det verka lite udda att Erik om söndagarna ägnade sig åt att bryta ny åkermark nede vid Mattmarstjärn.

I Mattmar fanns det en frivilligbrankår och Erik Nilsson samordande denna frivilliga brankår i byn (Mattmar) under Lennarts uppväxt. Var höst tog Erik Nilsson på sig extra arbete i Mattmar genom att han på sin gård tog emot grisar som skulle gå till slakt. I ett eget uthus intrett för detta ändamål slaktade Erik var höst cirka 100 grisar.

Uppväxt

Lennart berättar att när han var 12-13 år fiskade han Gädda i Mattmarstjärnen (som låg nedanför gården) så fort isen gått. Han lade i pinnar med fjäder agnade med mört. Han sände fångade gäddor 15-20 kg till fiskhandlaren i Östersund. För betalningen Lennart fick för fisken köpte han en cykel av märket *Rambler* och en spark till vinterbruk. Cykel gav frihet och han kunde cykla till Mörsil, Kvissle, Alsen, Hallen och Trångsviken.

Lennart säger också att han var 14 år då han sköt sin första älg vid älgjakten. Älgjakten kom att förändras och vid 18 år hade älgjakten gått över till att sitta på «pass» och det tyckte Lennart tog död på jaktlusten.

Vid 13-15 års ålder fick Lennart vara med sina bröder och hugga skog vid familjens jaktstuga på Åsvallen (Mattmar). Han var mycket stolt att få delta och hade också köpt sin egen «svans» för 13 kronor.

Lennart flyttade hemifrån tidigt – vid 16 års ålder sände hans far Erik honom till Torsta Lantbruksskola, som ligger utanför Östersund. Sommaren 1943-44 jobbade han hemma på gården och fick 10 kronor kontant varje helg. Lennart hade sett för sig att utbilda sig till Jägmästare och han genomförde en period med jordbrukspraktik i Uppsala (1947) och läste på «Hvilan» i Åkarp under två terminer (eng.ty,matte,kemi). För att inbringa inkomst jobbade Lennart sommaren 1948 – 1949 som lärare i Hallen (Jämtland). Det var 6 veckors skogskurser/fortsättningskurser. För del av inkomsten inköpte Lennart en 125 kubiks motorcykel.

Slalom

I Mattmar hade Lennart en skolfröken vid namn Birgit Ekholm. Hon hade intresserat sig för slalom och deltagit i en slalomkurs i Storlien. Skolfröken Ekholm lärde sina skolelever att åka slalom i backen i Mattmar och Lennart visade sig ha talang. 1939 vid 14 års ålder vann han ett junior mästerskap i Östersund/Frösön. 1942-1943 blev Lennart värvad av Åre slalomklubb och 1943 blev han 6:a i SM. Som medlem i Åre slalomklubb gick träningsresor Vålådalen och Riksgränsen. I slalom åkningens «dåtid» använde man s.k. långrem för att fästa sin sko vid skidan och Lennart skadade vid ett tillfälle sin vrist

så att han måste avstå skidåkning (våren 1947). Under höstterminen med vila för sin skadade vrist betalade Lennarts far Erik terminsavgift så att Lennart kunde studera vid Hållands folkhögskola. Senare blev Lennart medlem av svenska landslaget och fick då uppleva träningsresor bland annat till ett Europa i efterkrigstid (Garmisch). Bilden här är från resa med landslaget till Garmisch-Partenkirchen 1950.

Det var genom skidåkning och det faktum att Lennart fick se sig om i en värld utanför hembyn Mattmar att han kom att intressera sig för språk. Han bestämde sig för att lära sig tyska och tog en språkkurs genom Hermods. För att finansiera skidåkning ägnade sig Lennart åt grönsaksodling om sommararna när han var hemma. 1948-1949 (vid sidan av jobbet som lärare i Hallen) «lånade» han en bit jord av sin far Erik och odlade vitkål, blomkål och morötter. Han gav sin verksamhet namnet «Nygårdsalster» och skickade sina grönsaker till försäljning i Åre-Krokom området.

Från slalom till familjbildande och företagande

1951 gifte sig Lennart med Ruth Knutas. Sitt första år som gifta bodde de i Mattmar och umgicks mest med Lennarts syster Märtha och hennes man Ingemar Fredriksson. IOGT logen var den förening som höll samman bygdefolket i Mattmar och här skedde så gott som all föreningsverksamhet (teater, dans, utbyte med logen på Levanger).

Den påverkan som ett liv med upplevelser utanför Mattmars bygemenskap medförde genom slalomåkning och studier bidrog till att Lennart upplevde att hans hemby bjöd på en snäv karriär (bonde eller snickare, det fanns ett sågverk i Mattmar och ett kalkbrott samt ett mejeri). Lennart önskade se sig om i livet och att bryta upp från Mattmar. Han såg en möjlighet genom sin systers svärfar då han genom honom fick bistånd med att

«rita» små fritidshus. Snickerier till husen köpte Lennart från Goije och det var Kälom snickerier som byggde de små fritidshusen (6 stycken). Det små fritidshuset sålde Lennart och själv satte han också upp en liten Kälomstuga på egen inköpt mark i Ängarna i Åre. Från de små fritidshusen utvecklade sig hans verksamhet och han reste och deltog på små mässor där han sålde sina stugor, färgsprutor och senare sågklingor.

Den önskade flytten från Mattmar gick till Ytterån, Dvärsätt och senare Ås – tre orter tillhörande Krokoms kommun. Anledningen till att det blev just dessa platser var att Ruth jobbade som småskolelärare. Där hon fick arbete och tjänstebostad gick flyttlasset. Ja, förutom flytten till Ås för där byggde paret en egen villa (inflytt julen 1963). Det var också genom flytten från Mattmar som Lennarts bolagsnamn firma LENKO uppstod. LE = Lennart, N = Nilsson och KO = Krokoms.

Skidåkningen som livsnerv

Den lilla brunamålade fritidstugan i Ängarna byggd av Kälom snickers låg lätt tillgänglig längs gamla landsvägen mellan Åre och Duved. Ruth och Lennart hade ett gemensamt intresse för turåkning och fritidshuset blev centralt för deras intresse för skidåkning. För att komma sig ut på turåkning gick de upp genom en av ravinerna i Ängarna och kom så upp till Ullådalen där dalen bjöd på fin turåkning. En nackdel med att vistas nede i Ängarna var att det under förvintern ofta var minus 20 grader kallt medan det i Ullådalen höll sig runt minus 10 grader. Tankarna började utvecklas om möjligheten att äga en bit mark i Ullådalen för att så bygga en stuga uppe i dalgången. Riktigt hur det gick till vet vi inte men med tanke på att Lennarts farmor Christina var från gården Abe`s i Åre samt det faktum att hade Lennart tävlat för Åre slalomklubb kan möjligtvis ha underlättat att finna en bonde som kunde tänka sig att sälja en bit mark uppe på fjället. Gamla bonden Kallström och Lennart kom i vart fall överens om att Lennart fick köpa en bit mark nedanför Rödkullen i Ullådalen i slutet på 1950-talet. Helt galet «mente folk, oppi dan`int`nån vei å bæere surmyr».

Stugan i Ullådalen stod färdig 1960. Om sommaren var det 2,5 kilometer uppför att gå från Högen i Åre. Om vintern fanns några fler möjligheter. Ibland parkerades bilen nede vid landsvägen (Åresjön) och därifrån var det en tur på skidor om cirka 3 km. När Lundsgårdsliften var i drift var det möjligt att ta liften upp och sedan gå en skidled genom skogen bort till Ullådalen. Eller så bistod Lennarts släkt i släkting Hasse Hansson (Åre slalomåkare på 1930-talet) med att starta sin lift mer känd som «Hasses lift» rakt ovanför sin fastighet inne i Åre. Liften tog familjen högt upp – faktiskt rätt under «Hummelstugan». Därefter gick det en skidled över fjället västerut till Rödkullen och sedan var det endast en kort utförslöpa fram till «Årestugan». Familjen Nilsson – Lenko hade 1962 fyra barn i åldern 0-10 år. Att ta sig till stugan krävde alltid planering särskilt om vi tar i beaktande att på lördagar var det skolplikt till kl. 12.00. Familjen valde att tillbringa helgerna i stugan och turen med bil gick efter skolavslut om lördagen, lägg därtill lediga skollov, och vintertid så var turen till stugan ett absolut då långsskidåkning stod på programmet.

Begynnande motoriserad skidåkning

Lennart hade från mitten av 1950-talet stationerat *firma Lenko* i en lokal i Östersund. Det var här som han inspirerad av en maskin byggd i Lycksele (Snöped) började experimentera med en snömaskin som skulle underlätta för familjen att ta sig till sin stuga på fjället. Med sitt intresse för skidåkning tog han utgångspunkt i två slalomskidor som det monterades boggiehjul på. Boggien sattes in i en slags skotermatta (tre band som sammanhölls av tvärgående lister). Två ledade delar utgjorde chassiet till maskinen och motorn sattes bakom föraren. För att framföra fordonet framåt krävdes skidor på fötterna. Från 1964 experimenterade Lennart med maskinen som fick namnet «Larven». Larven vägde 78 kg och var särskilt gott framkomlig i obanad terräng och lössnö. För att vidare utveckla Larven användes Årestugan i Ullådalen som utgångspunkt. Det var praktiskt att ta utgångspunkt i Årestugan för att testa maskinen (förena nytta och nöje), det medförde absolut till att familjen på ett enklare sätt kunde ta sig till stugan vintertid. De två äldsta barnen fick själva köra var sin Larven när färden gick uppöver backarna. Den yngsta sonen fick sitta framför Lennart och frun Ruth och tredje barnet/dottern fick tolka efter skotern. Med Larven var således problemet med transport till Årestugan löst. Dock var inte det tekniska och driftsmässiga färdigutvecklat och under flera år framöver ägnades tiden i Årestugan för hela familjen till dagslånga fjällturer med skidor på fötterna och med Larven som draghjälp.

Cirka 1965 på dagstur med Larven. Lennart med yngsta sonen Per sittande framför sig och yngsta dottern Ylva som tolkar efter Larven. Dagsturerna innehöll varierande strapatser eftersom Lennart tog ut färdriktningen (oftast utan karta) och sedan bar det av ut i terrängen som inte alltid var så gästvänlig. På plussidan blev Larven «testad» under de flesta förhållanden vilket i det längre perspektivet bidrog till erfarenhet om vilka möjliga förbättringar som stod till buds. Men också under vilka förhållanden maskinen

kunde ta sig fram i terrängen. Under dessa turer ingick alltid lunchpauser där «grillad korv» och kok kaffe stod på menyn. Det var lite si och så med ved att tända en brasa men med lite t-röd ordnade det sig alltid. Det ständiga testkörandet medförde av och till att motordelar, drivkedjor eller förgasare felade. Det var aldrig något problem att få med sig en Larven hem som inte ville gå för egen «maskin». Det enkla knepet var att lägga av variatorremmen, fästa tolklinan (som alltid låg i förvaringsutrymmet i skotern) i framkanten på Larven och så låta en av familjemedlemmarna med en körduglig Larven fungera som dragare. Föraren på den «obrukbara» Larven fick helt enkelt sitta kvar på sin «inte självgående» ,Larven och styra.

Årestugan i Ullådalen och skidor lutade på ytterväggen åt alla familjen medlemmar. På bilden syns två Larven modell 690.

1970 – talet

Med ett behov av att utveckla Larven ytterligare och börja producera i större skala köpte Lennart tomt i Odenskog och 1968 stod Lenko` s nya fabriksbyggnad i Odenskog färdig.

Larven liften

Runt 1973 hade Lennart börjat fundera över hur Larven ytterligare skulle kunna utvecklas. Det blev en «Larvenlift» av Larven och det finurliga med denna modell var att den kunde köras till en plats på fjällsidan för att sedan genom dubbla kedjedrev kopplas om till stillastående.

En lång splitsas lina lades på det frigående drevet och därefter lades linan ut över en brant sluttning (cirka 300 meter). Larven skotern fästes i marken för att «stå fast» och i botten av sluttningen i linans slutända fästes linan på liknande sätt. Lösa handtag delades ut och vid åkning spände personen fast sitt handtag i linan och så kördes personen upp av den som satt uppe på Larvenskotern och skötte driften. 3 personer kunde samtidigt «köras upp»

Under några års tid mitten av 1970 talet drev Lenko komersiellt i samarbete med STFkommersiellt sommarskidåkning på Getryggen vid Storulvåns fjällstation. Se bildklipp till häger – Aftonbladet Storulvån midsommar 1975

Larven liften var en kreativ idé. MEN sommarskidåkning i fjällvärlden särskilt om våren och under samebyarnas kalvningstid var inte någon god idé. Utvecklingen av skidåkningen i Åre bidrog till att ÅKAB (Skistar) förlängde sin säsong och med både kabinbana och liftar på Åreskutan så blev inte Larven liften och skidåkning i Storulvån lika aktuellt. Larven liften fasades sakta ut ur produktionen.

Under 1970 talet utvecklades Larven ytterligare, bland annat boggiesystem, bandmatta, förgasare, bättre säte, död mans grepp (säkerhetskoppling), och design. Larven fick uppmärksamhet både i Sverige, Norden och internationellt. Larven var och förblev till stor del en «bruksmaskin» för de som arbetade i miljö med mer eller mindre krävande snöförhållanden. Elbolag köpte in Larven för att sköta linjeunderhåll vid svåra snöförhållanden. Armén testade Larven för att se vad maskinen skulle kunna bidra med i krigssituationer. Fritidsfiskare använde Larven för att ta sig till sina fiskevatten och stugägare med intresse för motoriserad skidåkning köpte gärna en Larven. Se artikel i Länstidningen från 1979.

12

LÄNSTIDNINGEN — ONSDAG 21 NOVEMBER 1979

Nej, Lennarts skoter var inte bara larv

När Lennart Nilsson 1965 hade gjort färdig den första prototypen av snöskotern Larven i en källarlokal vid Rådhusgatan i Östersund skrattade folk åt honom.
— Snöskoter !!! Det där ! ???
Larven har förblivit en skotrarnas fula ankunge. Men i dag kan Lennart Nilsson skratta själv:

- Larven har kommit med i en bok som ett av "teknikens under".
- Till jul kommer den i en kanadensisk "James Bond-film". Bovar och hjältar far omkring hej vilt i Alaskas snödrivor — på just Larven!

— Jag vet inte vem som tipsat En av egenheterna hos Larven är nämligen att den är otrolig på att varken bokens skrivare eller filmerna, säger Lennart Nilsson. Men det är klart det är roligt! ta sig fram — men man måste först lära sig att köra den. Det är lite av skidåkningens konst över det.

Teknikens under
Om vi börjar med underverksavdelningen så finns det en bok som heter "Teknikens under". Den kommer ut i delar och just nu har del 4 lämnat pressarna. I boken presenteras "aktuellt från rymd, land och hav i text och teckningar", som det står på pärmen.
I denna bok presenteras allehanda märkliga ting. Flygande tefat som människan byggt, världens snabbaste dragster, en flytande fabrik, en livbåt som tål 1000 graders hetta och är avsedd för tankbåtar, jetstolen som iurar döden, en u-båt med vilken man skulle kunna cykla (!) sig fram till Amerika, ett flygplan som följer en räls, "bermudatriangeln" i rymden, oljeletarbostäder på havsbotten, en fjärrstyrd obemannad undervattensfarkost — "Smartie" — som ska lösa oceanernas gåta och ett fartyg som genom att dela sig som en sax i fören sväljer oljeutsläpp som vanligt folk kallar välling.
Många av de här sällskapen finns en för jämtarna välkänd profil — snöskotern Larven!
— Har man sett! Utbrister Lennart Nilsson när LT visar honom boken. Det var inte dåligt. Men jag har ingen aning om

Agneta tycks ha lyckats bra med undervisningen. Förhandsinformation om filmen berättar om stunt-men som gör volter och alla möjliga andra konster med sina skotrar!
— Filmen bygger på Alistair Mac Leans bok "Björnö", berättar Lennart Nilsson. Vad jag har hört ska det vara hela åtta minuter Larven i den!

Accepterad
Den fula ankungen har alltså blivit accepterad, det torde härmed vara bevisat.
Ett ännu bättre bevis är kanske kundlistan som Lennart Nilsson kan presentera. Det är yrkesarbetarna som kör Larven — Vattenfall, Östersunds elektriska, Domänverket, SCA och flera samebyar finns bland de stadiga köparna.
Dessutom har finska armén testat Larven och befunnit den vara bäst för deras ändamål. Att det sedan inte blev någon stororder till Larven från Finland är en annan historia. Den handlar om värn om det egna landets sysselsättning osv. Finska försvaret köpte alltså till slut finsktillverkade skotrar.

— Teknikens under! Kul! Lennart Nilsson studerar boken där hans egen Larven finns med bland tefat och allehanda märkliga tekniska vidunder! Foto: Lennart Öhd.

LARVEN på NystuenHotell

Vi stoppet og stakk innom på Nystuen Hotell, "på toppen av Filefjell", som det heter i reklamen. Snøscooteren "LARVEN" som stod utstilt i resepsjonen var for meg en gledelig overraskelse.

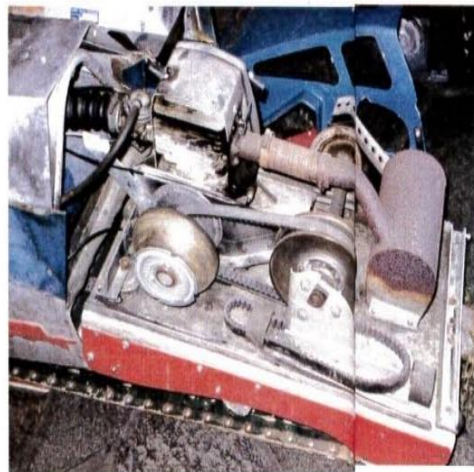
Tekst og foto: Ole Birger Gjevre

Blikkfanger i resepsjonen, snøscooteren "LARVEN", var en uvanlig og spennende oppdagelse. Døglig leder av Nystuen Hotell, Roger Holth, forteller at "LARVEN" alltid vekker nysgjerrighet og mange spørsmål. Det var Idar Egil Finnstuen, Østsmå som kjøpte "LARVEN" mens han ennå var involvert i eierskapet til Nystuen Hotell. Selger var Knut Sirand, Tynkryssvet. Han hadde kjøpt den fra ei dødsbo bortf Hallingdal. Årsmodellen er litt uss, men siden den har Husqvarna-motor kan den ikke være nyere enn ca. 1970-1973.

Smal og spesiell

Denne snøscootertypen er noe spesiell i sin konstruksjon, og forholdsvis sjelden. Rundt 1960 ble prototypen testet, men produksjonen kom ikke i gang før i 1965. Det mest uvanlige med "LARVEN" er at "styre-skien" ble medsendt. Disse skal ikke kobles til snøscooteren, men føreren skal ha dem på beina. Selve sagt kan egne ski og skisko benyttes. "LARVEN" styres med godt fotarbeid og ved at en prøver å balanse den over til den ene eller den andre siden, alt etter

hvilken vei en vil svinge. Den midtmonteerte motoren gir "LARVEN" så god vektfordeling at den ble kjent som en av de beste til å ta seg fram på alt slags terreng. En annen spesialitet er at "LARVEN" len kan gjøres stasjonær, og forholdsvis enkelt modifiseres slik at motoren kan dra det 1000 meter lange skitrekket "Larvenliften". Blant andre var en "Larvenlift" i drift opp til fjellkammen Gettryggen, Sverige, i flere sesonger tidlig på 1970-tallet. "LARVEN" kan transporteres på taket av en Volkswagen Boble. Den kan stikkes inn i koffertrommet på en Amazon, riktignok med betydelig overheng. Med baksetet nedslått i en Volvo Herregårdsvogn, er det plass til to "LARVEN" ved siden av hverandre. Det er nesten utrolig, men brosjyrbilder viser alt dette. "LARVEN" ble produsert av Lenko i Östersund fra 1965 til ca. 1990. Senere kan den leveres på bestilling fra Amundsjø Mekanska Verkstad, begge i Sverige. Som en kuriositet kan nevnes at en ny "LARVEN" kostet svenskekr. 3500 i 1965.

Husqvarna-motoren med egenprodusert Lenko variator. Med litt modifisering kan "Larvenliften" tilkobles her.

NOEN DATA:	
Fabrikkat:	Lenko, Östersund (S).
Årsmodell:	Ca. 1970-73 eller eldre.
Type:	LARVEN 690.
Motor:	Husqvarna SM 160.
Volum:	150 ccm.
Overføring:	Variator Lenko.
Beltebreidde:	35 cm.
Boggehjul:	16 stk., avfjoret oppheng.
Vekt:	Ca. 80 kg.
Max fart:	70-85 km på godt føre.
Antall laget:	Ca. 4500.
Importør:	A/S Fadum Tekniske (?).

I Classic Motor Magasin nr. 2-2002 er Larven omtalt, med flere bilder.

Blikkfanger, den velholdte "LARVEN" i resepsjonen på Nystuen Hotell. Styret har ingen svingefunksjon, men er der for at føreren skal ha noe å holde seg i og at det er en plass for betjeningshendler.

Brosjyrbilde hentet fra internett. Dette brosjyrbildet viser tydelig at disse snøscooterkjørerne har ski på beina.

